

KGB AGENTŪRA

Nors 1954 m. susikūręs KGB, lyginant su MGB aparatu, keliskart ir sumažėjo, nors ir nebegalėjo remtis masiniais suėmimais, bet darbą stengėsi organizuoti ne menkesniu mastu. KGB aktyviai naudojosi klasikine informacijos rinkimo forma - agentūrine žvalgyba. [...]

KGB agentūrą laikė savo sėkmingos veiklos pagrindine priemone. Nors agentai gana plačiai buvo naudojami, jų skaičius nuo šeštojo dešimtmečio gerokai sumažėjo. 1959 m. buvo 6537 veikiantys agentai, o 1977 – 4860. Pakito ir jų sudėtis. Šeštajame dešimtmetyje tarp agentų buvo daug neraštingų, bemokslių žmonių, o aštuntajame – daugiau kaip pusė turėjo vidurinį ir aukštąjį išsilavinimą. Panaši sudėtis išliko iki 1991 metų, nors kasmet agentūra atsinaujindavo 5–7 %. Priešingai plačiai paplitusiai nuomonei, kad agentais buvo verbuojami daugiausia nepartiniai, į slaptą bendradarbiavimą buvo įtraukiami ir komunistų partijos nariai. Juk agentais galėjo tapti pačių įvairiausių paskatų vedini žmonės, o štai rezidentais, konspiracinių ir susitikimų butų laikytojais tik idėjiniu-patriotiniu pagrindu užverbuoti asmenys. Tik prieš verbuojamuosius iš vadinamosios „negatyvios aplinkos“ (antisovietinių pažiūrų, teistus už antisovietinę veiklą) asmenis buvo naudojamosi sukaupta kompromituojančia medžiaga. Iš eilinių agentų tarpo buvo išskiriami „vertingi“ ir „ypatingai vertingi“ agentai. Apie juos galėjo žinoti ir respublikinis KGB vadovas, kuris duomenis apie tokius agentus teikdavo patvirtinti Maskvoje esančių KGB valdybų vadovams.

[...]

Agentu negalėjo tapti kiekvienas. Potencialus kandidatas buvo visais įmanomais būdais patikrinamas. Turintys psichikos sutrikimų ir kamuojami fizinių negandų, mėgstantys paplepėti ir uždaro būdo žmonės, bailūs ir akivaizdžiai šališki negalėjo tapti agentu (bet tai nereiškia, kad netapdavo). Siekiant patikrinti galimus kandidatus, parinkus atitinkamą pretekstą, buvo užmezgama kadrinio KGB darbuotojo ir potencialaus agento „asmeninis operatyvinis kontaktas“. Tas „kontaktas“ galėjo trukti ir kelias savaites, ir kelis metus. Nelygu koks buvo būsimo agento charakteris ir kokios svarbos užduotį jam buvo numatoma duoti.

[...]

1984 m. tik vieno KGB padalinio Lietuvoje, 2-osios kontržvalgybos valdybos, žinioje buvo 379 agentai, 2 rezidentai, 47 apsilankymo butų laikytojai. Tik 9 agentai buvo iš vadinamosios „negatyvios aplinkos“ (buvusių politinių kalinių ar tremtinių). [...] Lietuvių tarp agentų buvo – 284. Pagal profesijas: 12 gydytojų, 58 inžinieriai, 32 aukštųjų mokyklų dėstytojai, 14 žurnalistų, 52 mokslinių institutų bendradarbiai, 5 meniniai fotografai, 7 dailininkai, 7 artistai ir muzikantai, 3 sporto treneriai, po 2 teisininkus, architektus, rašytojus, mokytojus, 46 tarnautojai, 93 užsieniečius aptarnaujantys darbuotojai (gidai, viešbučių tarnautojai). [...]

Kiekviena verbuojamųjų kategorija galėjo turėti tik jiems būdingus bruožus. Antai konspiracinių ir susitikimo butų laikytojų šeimos turėjo būti negausios (gal ir be vaikų), o verbuojamieji ypatingojo periodo agentais – nemobilizuojami į kariuomenę (ir joje netarnavę) arba užimantys tokias pareigas, kurias užėmę neimami į kariuomenę karo metu.